

O ALFREDZIE JESIONOWSKIM

Szanowna Redakcjo!

Z zainteresowaniem przeczytałam na łamach „Ruchu Literackiego” (R. 53, 2012, nr 4–5) artykuł Macieja Urbanowskiego oraz opracowaną przezeń serię listów Stanisława Piaseckiego i Włodzimierza Pietrzaka do Kazimierza Wyki. Publikacje dotyczące środowiska „Prosto z Mostu” czytam zawsze z biciem serca, szukając wzmianek o zapomnianej dziś postaci Alfreda Jesionowskiego. Przypis nr 41 do listu Stanisława Piaseckiego z 9 grudnia 1937 zawiera informacje, które – m.in. dzięki ustaleniom Zbyszka Bednorza, opublikowanym we wspomnieniowej książce *Lata krecie i orłowe* (1987) – można uściślić, tym bardziej że dostępne opracowania literaturoznawcze na temat Jesionowskiego dawno nie były aktualizowane (do tekstu Bednorza, z oczywistych względów obszerniejszego niż hasło w kompendium *Literatura polska XX wieku. Przewodnik encyklopedyczny*, dotarłam z racji zainteresowań rodzinnych, nie z powodu poszukiwań filologicznych).

Wykorzystuję zatem artykuł i wydane przez profesora Urbanowskiego listy jako pretekst, by przypomnieć sylwetkę Alfreda Jesionowskiego – przedwojennego krytyka, filologa i komparatysty, który, jak pięknie napisał Tadeusz Ulewicz, za swoją działalność publicystyczną i naukową zapłacił życiem. W przyszłym roku minie siedemdziesiąt lat od aresztowania Jesionowskiego przez gestapo. Nadal aktualne pozostają zapisy z wielkości biogramów: „zaginął bez wieści”, „nieznane miejsce spoczynku”. Można jednak pozbawić znaku zapytania rok 1945 jako datę śmierci i dorzucić garść wiadomości na temat krótkiego, bogatego życia intelektualisty.

*

Alfred Jesionowski urodził się 27 stycznia 1902 roku w Mogilnie w Poznańskim. Gimnazjum skończył w Inowrocławiu. Studiował romanistykę i germanistykę na Uniwersytecie Poznańskim, należał do Akademickiego Towarzystwa „Surma”. Od 1925 roku mieszkał na Śląsku, gdzie do września 1939 roku był profesorem gimnazjalnym w Lublińcu (z ramienia szkoły opiekował się tutaj ruchem harcerskim), Mikołowie, Pszczynie i Mysłowicach. Jego pasję pedagogiczną stanowiła glottodydaktyka, interesował się zwłaszcza rolą korespondencji międzynarodowej rówieśników jako narzędzia nauki języków. W tym okresie uczestniczył aktywnie w życiu literackim i kulturalnym Śląska. Komentował twórczość pisarzy tego obszaru, starał się o uznanie wartości literatury regionalnej. Uprawiał krytykę literacką (współpracował z poznańską „Kulturą”, był stałym recenzentem „Roju”, a od 1937 publikował w „Prosto z Mostu”) i prowadził badania porównawcze. Przedmiot jego dociekań stanowiły relacje polsko-niemieckie, których owocem stały się takie prace, jak *Problem polski na Śląsku w świetle nowszej beletrystyki niemieckiej* (Katowice 1938) lub *Motywy polskie we współczesnej beletrystyce niemieckiej* („Komunikaty Instytutu Śląskiego”, Katowice 1936,

s. II, nr 15 i 36; *Niemiec na tle polskiej tradycji ludowej i literatury pięknej*, Instytut Śląski w Katowicach, Seria III – Komunikat 32 (1938). Bibliografia publikacji Jesionowskiego obejmuje około 500 pozycji. W 1939 roku krytyk został odznaczony Srebrnym Wawrzynem Polskiej Akademii Literatury. Podczas okupacji przebywał w Krakowie, gdzie był zatrudniony jako tłumacz w Urzędzie Skarbowym. Mieszkał wtedy przy ul. Zamkowej 13 na Dębnikach. Był zaangażowanym żołnierzem podziemia. Pod pseudonimem „Szymon” służył w Sekcji Zachodniej Departamentu Informacji i Prasy Delegatury Rządu. Między innymi, ze względu na doskonałą znajomość niemieckiego, działał w tzw. akcji N, polegającej na przygotowywaniu antyhitlerowskich materiałów propagandowych, przeznaczonych dla Niemców i mających sprawiać wrażenie, że pochodzą z niemieckiego ruchu oporu. Alfred Jesionowski brał także udział w działaniach mających za cel wzmocnienie poczucia polskości Śląska wśród jego mieszkańców. Podczas wojny nie przerywał pracy literackiej i krytycznoliterackiej (nie zachował się pochodzący z tego okresu obszerny tekst historyczno-krytyczny na temat Niemców, roboczo zatytułowany *Zawsze ci sami*). Jesionowski utrzymywał też kontakty z literatami śląskimi rozproszonymi w Krakowskim i Kieleckim (Zdzisławem Hierowskim, Wilhelmem Szewczykiem, Janem Baranowiczem). Stale interesował się twórczością Gustawa Morcinka i Jana Wiktora, której chciał poświęcić książkę (*Spojrzenie od serca*). Na skutek niewyjaśnionej „wspy” w oświęcimskiej komórce podziemia, z którą utrzymywał kontakty, został aresztowany 1 marca 1944 roku. Z więzienia przy ul. Montelupich w Krakowie przewieziono go do Katowic, skąd po uciążliwym śledztwie został skierowany do Breslau-Fünfteichen (Miłoszyce), filii obozu Gross-Rosen (Rogoźnica). Więźniowie założonego w 1943 roku AL Fünfteichen pracowali w zakładach zbrojeniowych „Friedrich Krupp-Bertha Werke”. Jesionowski zginął prawdopodobnie w styczniu 1945 roku podczas ewakuacji obozu (znanej jako „marsz śmierci”), tuż przed definitywnym upadkiem III Rzeszy. Osierocił żonę Łucję (1899–1979, spoczywa na nowohuckim cmentarzu w Grębałowie), i trzy córki: Janinę (1928–1994, pochowana na cmentarzu Ewangelicko-anglikańskim w Warszawie), Annę (1931–1961, pochowana na wojskowych Powązkach w Warszawie) oraz Marię (mieszka w Krakowie).

*

Ważniejsze źródła

- Z. Bednorz, *Lata krecie i orłowe*, Warszawa 1987.
- Z. Bednorz, *Jesionowski Alfred* [w:] *Literatura polska XX wieku. Przewodnik encyklopedyczny*, red. A. Hutnikiewicz, A. Lam, t. 1, Warszawa 2000, s. 258.
- L. Brożek, *Jesionowski Alfred* [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, red. E. Rostworowski, t. 11, Warszawa–Kraków 1964–1965, s. 192.
- A. Dytkiewicz, *Alfred Jesionowski*, „Odra” R. IV (1948) nr 22 (131).
- Urszula Gumuła, *O pracach krytycznych A. Jesionowskiego*, „Zeszyty Naukowe WSP w Katowicach” 1965, nr 3.
- Z. Hierowski, *Jesionowski Alfred* [w:] *Śląski słownik biograficzny*, red. J. Kantyka, W. Zieliński, t. 2, Katowice 1979, s. 94–95.
- T. Ulewicz, *Kurt Lück (1900–1942), czyli o chorobie nacjonalizmu w nauce* [w:] *tegoż, Konterfekty, sylwetki, cienie. Z dziejów filologii w Polsce*, Kraków 1997, s. 228–238.
- Współcześni polscy pisarze i badacze literatury: słownik biobibliograficzny*, opr. J. Czachowska, A. Szałagan i inni, t. 10, Warszawa 2007, s. 88–89.

*

Powyższe informacje spisuję także dla siebie. Mojego dziadka, Alfreda Jesionowskiego, znam tylko z relacji babci, rodzinnych wspomnień, rozproszonych w domowej bibliotece książek z dedykacjami od recenzowanych autorów, fotografii w albumach, kilku lektur. Babcia miała w swojej szafie płaską, okrągłą buteleczkę ze szklanym korkiem. Butelecza była pusta, ale unosił się z niej zapach perfum. Od czasu do czasu babcia podawała mi flakonik, mówiąc: „Tylko mi nie wywączaj wszystkiego, dziadek Alfred przywiózł mi te perfumy z Paryża”... Ich zapach wrócił do mnie, kiedy pierwszego marca 2013 roku niespodziewanie znalazłam się w Gross-Rosen i w podmuchach lodowatego wiatru zwiedzałam obozowe muzeum.

Olga Płaszczewska

KSIĄŻKI NADEŚLANE

Lidia Burska, *Awangarda i inne złudzenia. O pokoleniu 68 w Polsce*. Wydawnictwo Słowo / obraz terytoria, Gdańsk 2013.

Marta C u b e r, *Metonimie Zagłady. O polskiej prozie lat 1987–2012*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2013.

Bolesław F a r o n, *Jama Michalika. Przewodnik literacki*. Wydanie czwarte. Wydawnictwo Edukacyjne, Kraków 2013.

Mariola J a r c z y k o w a, *Przy pogrzebach rzeczy i rytmy: funeralia Radziwiłłowskie z XVII wieku*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2012.

Agnieszka M r o z i k, *Akuszerki transformacji. Kobiety, literatura i władza w Polsce po 1989 roku*. Wydawnictwo IBL PAN, Warszawa 2013.

„Śląskie Studia Polonistyczne” 2012, nr 1/2 (2): *Rozprawy i artykuły: Słowacki po dwustu latach. Prezentacje: Andrzej Bart*.

Marta Z a j ą c, *Przestrzeń kobiety w chrześcijańskiej koncepcji Boga. Głosy teologów XX-wiecznych a (kon)teksty feminizmu*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2013.